

EGY NAGY LÉPÉS: A LAKOSSÁGI DEVIZAHITELEK KIVEZETÉSE

NAGY MÁRTON

A válságot megelőzően felépült és a válság éveiben realizálódott gazdasági és társadalmi kockázatok egyre inkább indokolták a lakossági devizahitelek kivezetését. A forintosítással a magyar pénzügyi rendszer óriási lépést tett az egészségesebb mérlegszerkezet irányába. Mindehhez a Matolcsy György által vezetett Magyar Nemzeti Bank nagyon nagy mértékben hozzájárult. Ennek pozitív hatásai a 2015. januári svájci árfolyamsokk elkerülése mellett a következő években is folyamatosan érvényesülni fognak a háztartások vagyonának stabilizálódásán, a pénzügyi rendszer sokkellenálló-képességének erősödésén és a monetáris transzmisszió hatékonyságának növekedésén keresztül.

Egy egykori „K Karos pénzügyest” nem nagyon érhet nagyobb megtiszteltetés, mint hogy egy olyan kötetben való publikálásra kap felkérést, amely Bánfi Tamás előtt tiszteleg, 70. születésnapja alkalmából. Egykori diákjaként ma is tisztán emlékszem, hogy az órákon megkövetelt fegyelem ellenére mennyire vártuk az előadásait, melyek mindegyike a pénzelmélet és a pénzügytan mélységeinek megismerése felé tett egy-egy újabb lépést jelentett. Mindig magasra tette a lécet, és a diákokkal szemben is rendre komoly elvárásai voltak – annak érdekében, hogy a figyelmünk sose lankadjon, még arra is szánt időt és energiát, hogy a szemináriumokon „áldolgozatot” írasson velünk (ami egyben egy jelenléti ívként is szolgálhatott). Az elvárt munkát azonban bőségesen viszonzta is, hiszen diákjai az elméleti ismereteken túl a pénzügyi világ aktuális, naprakész folyamataira és trendjeire is rálátást kaptak. Különös örömmel töltött el az is, amikor évekkal később újra találkoztunk a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának ülésein. Isten éltesse sokáig, Tanár úr!

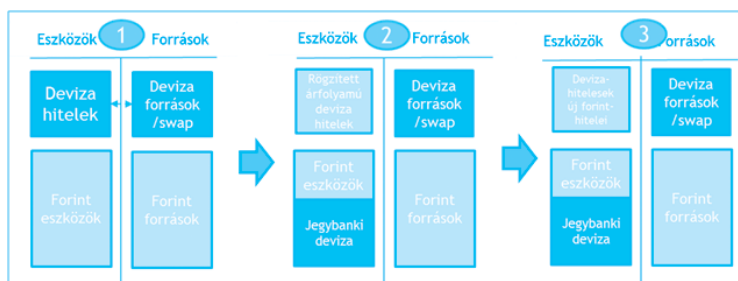
A támogatott lakossági forintbitelek 2003-as kivezetése után a megnövekedett hitelkereslet és a lakossági forintbitelek kedvezőtlen kamatfeltételei a jóval kedvezőbb kamatkondíciókkal rendelkező, ugyanakkor jóval nagyobb kockázatokat rejtő deviza- és deviza alapú bitelek felé terelték a magyar háztartásokat. A devizahitelezés térhódítását segítette elő az is, hogy ebben az időszakban a célértéknél rendre magasabb infláció miatt és az inflációs célkövetési rendszer sajátosságaiból adódóan viszonylag stabilan erős volt a forint árfolyama, ami elfedte az árfolyamgyengülés veszélyeit és kockázatait. Így a globális pénzügyi válság 2008-as magyarországi begyűrűzésekor a teljes bankrendszeri mérlegfőösszeg több mint 16 százalékát a deviza- vagy deviza alapú hitelállomány tette ki, míg a lakossági hitelállományon belül mintegy 70 százalékos volt a deviza- vagy deviza alapú hitelállomány aránya. A pénzügyi stabilitás szempontjából a lakossági biteleken belüli magas devizaarány mellett további kockázatot jelentett, hogy a bankok a devizahitelezés éveiben a kockázatosabb, kevésbé hitelképes ügyfeleknek is egyre szélesebb körben adtak hitelt. Mindezek mellett a szabályozói környezet hiányosságai lehe-

tővé tették a bankok egyoldalú kamatemeléseit, amelyek a forint leértékelődése mellett a válság éveiben jelentős mértékben emelték a magyar családok terheit.

A forint árfolyamának gyengülése a lakossági devizahitelek esetében növelte a törlesztőrészletet, valamint az érintett háztartások fennálló tartozásának forintban kifejezett értékét, ami nemcsak gazdasági, de társadalmi szempontból is kiemelten kockázatosá tette ezt a pénzügyi konstrukciót. Ebből adódott, hogy a devizahiteles probléma akkor vált égetővé, amikor 2008 második felében a forint árfolyama jelentősen leértékelődött az euróval és a svájci frankkal szemben is. A forint értékvesztése érdemben emelte a lakosság havi törlesztési terheit, csökkentette rendelkezésre álló jövedelmüket és ezáltal az aggregált keresletet, illetve jelentősen megemelte a nemteljesítő hitelek számát és arányát is. Jól szemlélteti a kockázatok gyors és hirtelen felépülését, hogy a 2007-2008-ban folyósított deviza- vagy devizaalapú hitelek közel 40 százaléka nemteljesítővé vált.

A válságot megelőzően felépült és a válság éveiben realizálódott gazdasági és társadalmi kockázatok egyre inkább indokoltá tették a lakossági devizahitelek kivételét. A forintosításra 2014 és 2015 ősze között, azaz az első jogilag lehetséges és közgazdaságilag is megfelelően alátámasztott időpontban került sor. 2014 őszére a Kúria jogegységi határozata megteremtette a forintosítás biztos jogi alapjait, hiszen kimondta az egyoldalú kamatemelés, illetve általában a fogyasztó kárára megvalósított egyoldalú szerződésmódosítás és az árfolyamrés alkalmazásának jogszerűtlenségét, valamint rögzítette, hogy az árfolyamkockázatot a lakosságnak kell viselnie. Mindemellett a jegybanki kamatsökkentési ciklusok révén historikus mélypontra csökkentek a devizahitelezéssel szemben alternatívát jelentő forinthitelek kamatai és a gazdaságpolitikai konszolidációnak köszönhetően stabilizálódott a hazai makrogazdasági környezet is. Fontos szempont volt, hogy 2014-ben a bőséges devizatartalék-megfelelésből adódóan a jegybank tartalékmegfelelési kockázat nélkül a bankok rendelkezésére tudta bocsátani a konverzióhoz szükséges devizát.

1. ábra: A lakossági deviza-jelzaloghitelek forintosításának sematikus ábrája

Forrás: saját szerkesztés

Fontos hangsúlyozni, hogy a lakossági devizahitelek forintosítása esetében elvált egymástól a közgazdasági és a jogi értelemben vett konverzió. Közgazdasági értelemben a forintosítás a konvertálásra váró devizahitelek átváltási árfolyamának rögzítésével,

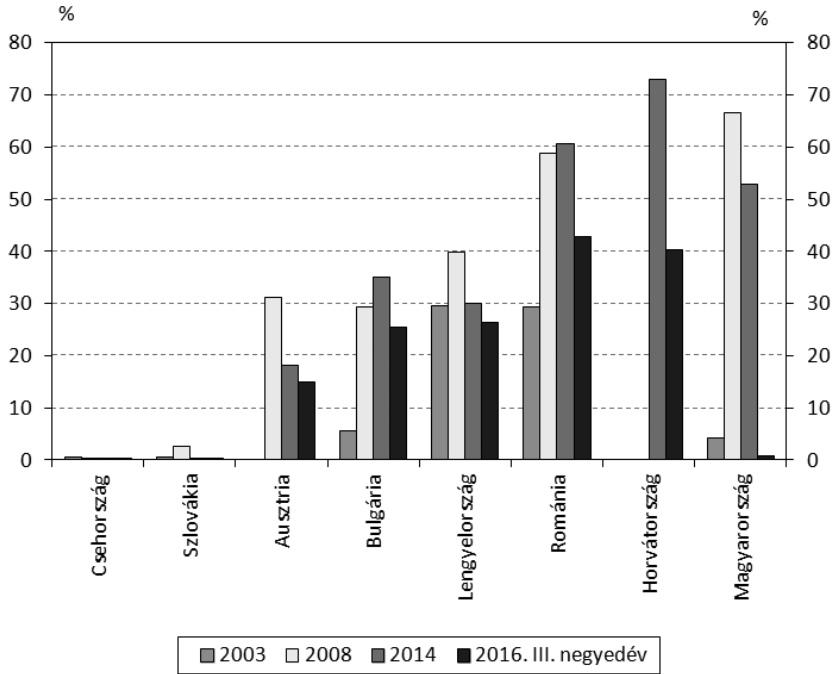
illetve a közvetlenül ezt követő, 2014. november 10-én és 11-én megtartott első két jegybanki devizatenderrel történt meg. A forintosítás első szakaszában a tisztességtelen banki gyakorlatokból adódó elszámolásokhoz és a devizahitel-állomány nagy részét kitevő lakossági jelzáloghitelek forintosításához a Matolcsy György vezette Magyar Nemzeti Bank a Monetáris Tanács döntése alapján összesen 9,1 milliárd eurót biztosított a bankrendszer szereplőinek. A forintosításhoz szükséges deviza rendelkezésre bocsátását a jegybank egyrészt a bankok rövid külső adósságának csökkentéséhez köthette, másrészt pedig időben elnyújtva adta a devizaliquiditást a bankrendszernek, ezzel garantálva, hogy a jegybanki devizatartalékok a jelentős konverziós állomány ellenére is folyamatosan biztonságos szinten maradjanak, illetve bőségesen és érdemben meghaladják a befektetők és a nemzetközi sztenderdek által elvárt szintet. Ebben a szakaszban az MNB eurót bocsátott a bankok rendelkezésére, a svájci frankra való konvertálást (fedezést) a jegybank többszöri figyelemfelhívásának megfelelően a bankok 2014 végéig elvégezték a piacon. 2015. március végéig történt meg a lakossági jelzálog devizahitelek forinthittel konvertálása, amikor az ügyfelek devizahitel szerződését ténylegesen is forinthitel szerződés váltotta fel (azaz a devizahitelek „fizikai” forintosítása).

A lakossági jelzáloghitelek forintosítását követően fennmaradt, jóval kisebb volument képviselő egyéb fogyasztói devizahitel-állomány – túlnyomórészt svájci frank alapú gépjármű- és személyi hitelek – konverziójára 2015 nyarán-őszén került sor. Az MNB a fogyasztói devizahitelek forintosításához a konvertált hitelek denominációjának megfelelően svájci frankot adott el a bankoknak, azaz a hitelintézeteknek és az érintett pénzügyi vállalkozásoknak további konverziós ügyleteket nem kellett kötnie. A jegybank összesen 605 millió svájci frankot bocsátott a bankrendszer rendelkezésére, azaz ebben a szakaszban is biztosította a forintosításhoz szükséges devizamennyiséget.

A lakossági devizahitelek kivezetése tehát operatív értelemben összesen mintegy 9,7 milliárd euró bankoknak való eladását jelentette az MNB részéről. A két szakaszos jegybanki deviza-eladási program egyértelmű sikerének tekinthető, hogy a lakossági devizahitelek kivezetése rendezetten, időben elnyújtva és a forint árfolyamára való érdemi hatás nélkül valósult meg, azaz, hogy ez a történelmi léptékben és nemzetközi összevetésben is jelentős konverziós művelet piaci feszültségek nélkül tudott lezajlani.

A forintosítás és az elszámolás érdemben megváltoztatta a lakossági devizahitel-szerződések feltételeit. Az elszámolás csökkentette az adósok fennálló tartozását és kamatlábat, a forintosítás pedig módosította a hitelek devizanemét és a jövőbeni kamatozás módját, miközben a „fair bank” szabályok garantálják a jövőbeli kamatváltoztatások átláthatóságát. Mindez egyértelmű elmozdulást jelent egy stabilabb, kiszámíthatóbb, a hitelezésen keresztül a fenntartható gazdasági növekedést is érdemben előmozdító pénzügyi rendszer irányába. Ennek egyértelmű bizonyítéka, hogy az adósságszerkezet egészségesebbé válását elősegítő jegybanki önfinanszírozási program mellett a lakossági devizahitelek kivezetése volt az egyik olyan kiemelt gazdaságpolitikai intézkedés-sorozat, amelyet 2016-ban a magyar adóssóztályzat befektetési kategóriába emelésekor a nagy hitelminősítők tételesen is kiemelték értékeléseikben.

2. ábra: A devizahitelek arányának változása a hitelintézetek háztartási hitelportfóliójában (2003-2016)

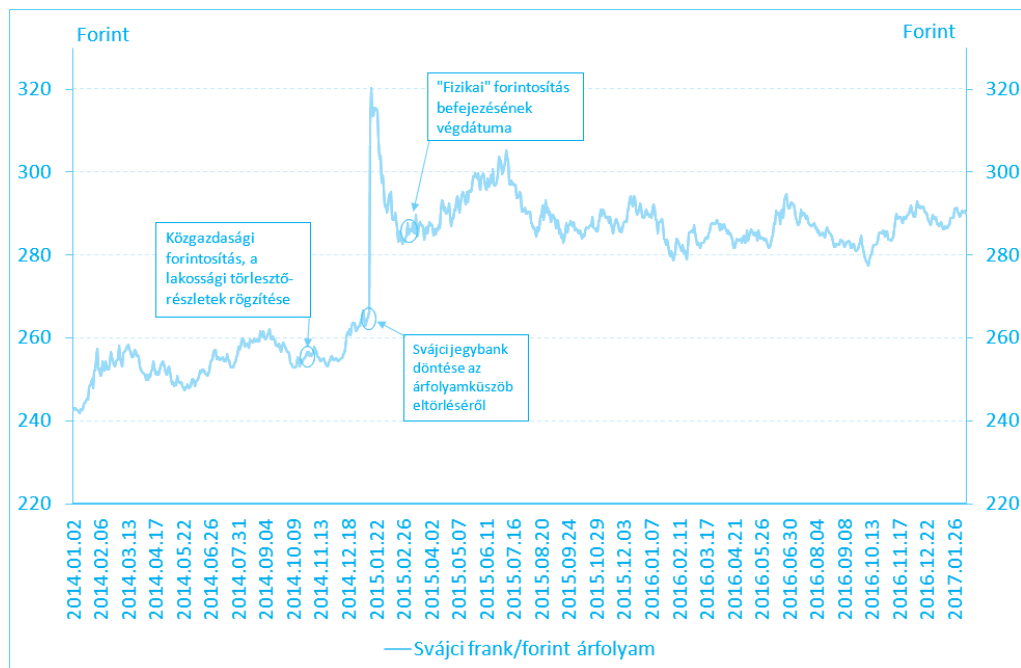

Forrás: EKB, MNB

A lakossági devizahitelek kivezetésével a magyar pénzügyi rendszer óriási lépést tett az egészségesebb mérlegszerkezet irányába. A forintosítási folyamat 2014. őszi elindításának időzítését utólag egyértelműen igazolta a svájci jegybank 2015. január 15-i döntése, amely eltörölte a frank euróval szemben fenntartott árfolyamküszöbét, és így a svájci frank drasztikus erősödését okozta, többek között a forinttal szemben is. Az elszámolás és a forintosítás hiányában a magyar háztartások törlesztőterhei és a bankrendszer kockázatai is kiemelkedő mértékben emelkedtek volna. Okkal feltételezhető, hogy amennyiben a magyar gazdaság 2015 elején egy nagyságrendileg 10 milliárd eurós lakossági devizahitel állománnyal szembesült volna a svájci jegybank árfolyamdöntésével, akkor az komoly instabilitást okozott volna a magyar pénzügyi és gazdasági, illetve társadalmi rendszer egészében. Figyelembe véve a magyar bankok kiugró svájci frank kitettséget, illetve azt a tényt, hogy a forintosítás jelentős mértékben csökkentette a bankrendszer és az ország külső sérülékenységet, a konverzió híján a svájci jegybank döntéséből adódó sokk könnyen önmagát erősítő forintgyengülési hullámot indíthatott volna el. Mindez egy súlyos negatív visszacsatoló hatást eredményezhetett volna a bankrendszer és a reálgazdaság között, hiszen jelentős árfolyamgyengülés esetén érdemi, nem-lineáris folyamatok indulhatnak el, amelyek a sokszorosára növelhetik a negatív sokkhatásokat. Összességében a bankokkal szembeni elszámolások és a forint svájci frankkal szembeni gyengülése akár 45-55 százalékkal magasabb havi törlesztési kötelezettséget eredmé-

nyezett volna a hiteladósoknál, de a külső sérülékenység magas szinten maradása és az ebből adódó potenciális negatív visszacsatolások akár 70 százalékkal is megemelhették volna az ügyfelek havi törlesztőrészeit.

3. ábra: A svájci frank forinttal szembeni árfolyamának alakulása és a közgazdasági, illetve fizikai forintosítás

Forrás: MNB

A forintosítás pozitív hatásai a 2015. januári svájci árfolyamsokk elkerülése mellett a következő években is folyamatosan érvényesülni fognak a háztartások vagyonának stabilizálódásán, a pénzügyi rendszer sokkellenálló-képességének erősödésén és a monetáris transzmisszió hatékonyságának növekedésén keresztül. Ma már elmondható, hogy az elszámolás, a forintosítás, illetve a jegybank makroprudenciális szabályai, valamint az „etikus bankrendszer” kiépülését szolgáló szabályozás kellő biztosítékot jelentenek arra, hogy Magyarországon ne ismétlődjenek meg a devizahitelek felfutását eredményező múltbéli hibák, és a lakossági devizahitelezés csak egy veszélyes, de már lezárt tévütként maradjon meg a magyar gazdaságtörténetben.